

Beeldvorming van voetbal in de kunst

Scriptie

Jonas Nelissen

Begeleider: Joannes Késenne

Vrije Kunsten, Schilderkunst

Academiejaar 2014 - 2015

MEDIA
ARTS
DESIGN
faculty
KHLim - PXL

Inhoudstabel

Inhoudstabel.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Voetbal in de maatschappij.....	3
Filosofie van het voetbal.....	3
Evolutie in de voetbal.....	5
Het sociologisch aspect van voetbal.....	7
3. Tekens in het voetbal.....	8
Inleiding.....	8
Clublogo's.....	9
Kleding.....	9
Vlaggen.....	10
Mascottes.....	12
Rituelen.....	12
4. Voetbal en kunst.....	14
Inleiding.....	14
Voetbal in kunst.....	17
Voetbal als inhoud.....	17
Voetbal als vorm.....	20
Andere sporten in de kunst.....	22
5. Mijn interpretatie van voetbal.....	27
It's just a game, 2014.....	28
King in two worlds, 2014.....	28
The army, 2014.....	29
Are you entertainment?!, 2014.....	30
Homematch, 2014.....	30
The clubcolours project, 2015.....	31
Bringing back these memories, 2015.....	32
Sunday afternoon, 2015.....	32
The battle of Brazil, 2015.....	33
6. Besluit.....	34
7. Bronnen.....	35
Boeken.....	35
Tijdschriftartikels.....	35
Internet.....	35
Bronnen van afbeeldingen.....	37

1. Inleiding

De sportwereld is niet alleen een wereld vol van acties, maar ook van visuele tekens, rituelen en gemeenschappelijke samenhang.

Mijn onderzoeksvraag betreft een vergelijkende studie naar de wijze waarop sport zichzelf profileert in de maatschappelijke context tegenover de manier waarop sport in de beeldende kunst (modernisme en postmodernisme) verschijnt.

De sportwereld is een wereld van tegenstand, maar ook van teamspirit. Het is een strijd voor gelijkheid, maar tegelijk zijn sporters vaak slachtoffer van racisme. Het is een wereld van trekken en duwen. Diversiteit is iets wat effect heeft op hoe sport wordt beleefd.

Op de wereld van het voetbal wordt vaak neergekeken vanuit de wereld van de kunst. Voetbal heeft een boerse en tegelijk corrupte reputatie. Voetbal is een sport die niet onverdeeld ervaren wordt. Veel mensen houden ervan. Anderen haten voetbal of kunnen het niet begrijpen. Vaak wordt het nut van voetbal in vraag gesteld. De uitspraak "Wat is het nut dat 22 man achter de bal lopen?" wordt vaak in de mond genomen.

In dit onderzoek wil ik hierop dieper ingaan en op zoek gaan naar de kijk van kunstenaars op sport, in het bijzonder voetbal.

2. Voetbal in de maatschappij

Filosofie van het voetbal

Filosofen hebben elk hun eigen visie over het voetbal en alles wat er rond draait. Hieronder worden vragen en bedenkingen van enkele filosofen beschreven.

Volgens Bastkaan Bommelje is voetbal een kwestie van beschaving. Voetbal creëert saamenhorigheid, het houdt onze maatschappij bij elkaar. Hij noemt het de smeerolie in onze beschaving. Onze westerse levensstijl zou nooit zo hoog zijn zonder dit spel. Alles veranderde in de negentiende eeuw door de industriële revolutie en de verstedelijking. Het plattelandsvermaak, de volksfestijnen verdwenen door de sterke vooruitgang van de beschaving. Het beschavingsideaal werd er een van zelfbeheersing, ingetogenheid en respect. Dit resulteerde in een algemene regularisatie van onze maatschappij vol discipline.¹

De filosoof Michel Onfray heeft getracht om zijn filosofie uit te leggen aan de hand van het voetbal. Volgens hem is voetbal en de samenleving sterker met elkaar verbonden dan men denkt. Daardoor is voetbal niet zo onschuldig als wordt gedacht. Volgens hem is voetbal een metafoor voor de politieke samenleving. Politieke, sociale en ideologische belangen spelen een grote rol. Het voetbal is volgens hem conservatief omdat iedereen hetzelfde doel heeft. Hij gaat zo ver dat hij de vergelijking maakt met het fascisme.²

'Waarom wil de voetballer zich eigenlijk afmatten? Waarom die fixatie op het doel? 'Het heeft iets verleidelijks' legt Onfray uit. *'Voetbal maakt de wereld simpel en overzichtelijk:*

---

¹ BOMMELJE, b., 'Een kwestie van beschaving', *Filosofie Magazine*, 4(1994), p. 31.

² ESKENS, E., BRANDSMA, B., 'Meesters en slaven. Het is feodaal', *Filosofie Magazine*, 4 (1994), p. 24.

aan de ene kant heb je het goede, aan de andere kant staat het kwaad.' (Michel Onfray, 1994)³

In het artikel 'Romario en de chaostheorie' van Jan Vorstenbosch staat beschreven hoe een aantal voetbalverslaggevers en andere deskundigen een poging hebben gedaan om het fenomeen sport met andere wetenschappelijke inzichten te verbinden. Er werden nagenoeg geen stellingen geformuleerd. Men kwam echter wel tot de conclusie dat een speler zoals Romario tot geen enkel wetenschappelijk systeem behoort.

Romario laat aan de ene kant zien dat hij zich buiten het veld niet kan gedragen, aan de andere kant toont hij op het veld zijn uitzonderlijke talent. Men spreekt hier van de deterministische chaostheorie. Dit staat recht tegenover de technisch en tactisch wetenschappelijk aanpak van het voetbal. Door hem wordt het systeemdenken in het voetbal verdrongen door de chaostheorie. Deze theorie geeft de idee van voorspelbaarheid op en streeft enkel naar informatie over onvoorspelbaarheid.⁴

In het artikel 'De sfeer van verdwazing, vervoering, verbroedering' heeft Johan van de Werken het over hoe neutrale mensen, tijdens het EK, net als de voetballiefhebber ineens vurig supporter worden van hun land. Dit heeft vooral te maken met de commercie rond zo'n evenement. Het verenigt het volk, maar slechts voor een korte tijd. Hij heeft het ook over de echte voetbalfan. De filosoof Jan Vorstenbosch noemt de voetbalfan een 'tragisch figuur' omdat hij geen invloed heeft op het verloop van het spel. Alles gebeurt tijdens de wedstrijd, die twee keer 45 minuten duurt. In het boek 'Een kleine filosofie van de bal' schrijft Tom Eijsbouts dat de aantrekkingskracht van de bal op mensen komt door het feit dat deze op het veld kan worden gecontroleerd, waardoor hij ondergeschikt is aan de wetten van de natuurkunde. Hij verwijst hier naar Nietzsche die Dionysos, de god van de wijn en de roes, tegenover de regelmaat en alles wat logisch is stelt.⁵

Martin Gessmann stelt in vraag waar het voetbal in de geschiedenis historisch moet worden geplaatst. Volgens hem zijn er vier mogelijkheden. Het ontstaan van de technische pass zou kunnen verwijzen naar de technische modernisering van de maatschappij. Het zou eveneens een zelfstandig en humaner alternatief kunnen zijn voor het socialisme. Eveneens verwijst hij naar het totale voetbal dat rond één favoriete speler draait. De ideale bewegingen voor een succesvolle speelwijze kunnen in verband gebracht worden met de maatschappelijke revolutie. *'Zo kom ik tot de conclusie dat het vooral door Nederlandse trainers gepropageerde systeemvoetbal zijn populariteit heden ten dage uiteindelijk te danken heeft aan het feit dat ook deze vorm van voetbal een oneigentijdse onderneming is die ons als toeschouwers uitnodigt tot een oneigentijdse beschouwing. In het systeemvoetbal kan men, kort gezegd, op een onschuldige manier nog eens traceren wat nu eigenlijk het beste was dat de postmoderniteit ons te bieden had.'*(Martin Gessmann, 2014)⁶

---

³ ESKENS, E., BRANDSMA, B., 'Meesters en slaven. Het is feodaal', *Filosofie Magazine*, 4 (1994), p. 24-25.

⁴ VORSTENBOSCH, J., Romario en de chaostheorie, *Filosofie Magazine*, 4 (1994), p. 29-30.

⁵ VAN DE WERKEN, J., 'De sfeer van verdwazing, vervoering, verbroedering', *Filosofie Magazine*, 6(2006), p. 10-11.

⁶ GESSMANN, M. (2014)'Voetbal aan het eind van de postmoderniteit' (WWW). Filoblog: <http://www.filoblog.nl/author/gessmann/> (10/05/2015)

Evolutie in de voetbal

Bij de evolutie van het voetbal heb ik mij vooral gebaseerd op het boek 'De filosofie van het voetbal', geschreven door Martin Gessmann, waarin de geschiedenis van het voetbal wordt beschreven.

Veel critici denken tot op heden dat het voetbal ontstaan is uit de godsdienst. Door het voetbal hebben de onderdrukten niet het gevoel dat ze onderdrukt werden.⁷

De decadentie van de late negentiende eeuw lag aan de basis van het ontstaan van het voetbal.⁸

Het ging in het begin niet enkel over de vorming van de mannelijkheid, maar om de georganiseerde sport en de onderdrukking van de seksuele behoefte.⁹

In de jaren 1840 krijgt het voetbal een extra opvoedkundige functie. Het zou een voorbereiding zijn op een toekomstig maatschappelijk leven.¹⁰

In het begin was voetbal enkel voor de elite. Dit komt omdat het moderne voetbal in de Public Schools zijn ontstaan. De vroegere ruwe balspelen werden aangepast aan de nieuwe opvoedingsregels zoals eerlijkheid, discipline en respect.

Het voetbal onderging nog een aantal veranderingen. In het begin werd er veel meer geweld toegelaten dan nu. Elke ploeg of streek had zijn eigen plaatselijke regels.¹¹

Eind 1863 werden de regels van het voetbal in Londen gepubliceerd en ontstond het moderne voetbal. In het begin waren het de ploegen van de Public Schools die het tegen elkaar opnamen. De spelers werden leraar, schoolhoofd of dokter, waardoor zij het spel konden verspreiden naar andere sociale lagen. Clubs zoals Leicester City, Blackburn Rovers en Queens Park Rangers zijn ontstaan in de Public Schools. Door het invoeren van de vrije zaterdag werden voetbalclubs opgericht door kerken, maar ook door bedrijven voor het vermaak van de minder bedeelde, de arbeiders.¹²

Deze arbeidersverenigingen lagen aan de basis van het succes van het voetbal. De kranten publiceerden steeds meer berichten over de voetbaluitslagen.

Zware overtredingen, zoals schoppen tegen het scheenbeen werden niet meer toegelaten. Een scheidsrechter werd aangesteld en de rode kaart werd ingevoerd. Door het afschaffen van het handspel kreeg het voetbal andere eigenschappen dan het rugby. Met de voet kan men de bal minder controleren, maar men kan hem wel verder schoppen. Gessmann noemt deze eigenschappen toeval en hoog energie.¹³

---

⁷ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 57.

⁸ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 60.

⁹ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 60-61.

¹⁰ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 67-68.

¹¹ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 68-70

¹² BOMMELJE, b., 'Een kwestie van beschaving', *Filosofie Magazine*, (1994), p. 32.

¹³ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 70-72.

In het begin werd iedereen het veld opgestuurd zonder een opdracht. Iedereen kon een doelpunt maken en speelde in de aanval.¹⁴

Na de eerste wereldoorlog werd het voetbal veel zakelijker. Voetbalteams kregen een trainer, het spel wordt een systeem. Sindsdien zijn er geen vrije ruimtes meer.¹⁵

Het spel evolueerde sterk door de 'pass', een toespeelbal die gericht naar een andere speler wordt gespeeld in de richting van het doel.¹⁶

Later werd het spel meer tactisch gespeeld. Een spelopbouw werd ontwikkeld waar loop en passwegen werden gecombineerd om zo de verdediging te doorbreken.¹⁷

Voor de supporter waren de jaren 70 een hoogtepunt omdat men in die tijd begon met bepaalde wedstrijden live via TV uit te zenden. Dit maakte het mogelijk om grote competitiewedstrijden, zoals het wereldkampioenschap en het Europees kampioenschap live te volgen op het moment zelf. Men was niet meer afhankelijk van de krant die de dag erop verscheen. Vooreerst konden supporters die geen tickets hadden voor de wedstrijd, het spektakel rechtstreeks volgen op TV. Er was meer vrije tijd. Naast arbeid, school en kerk was er nu tijd voor ontspanning. De toeschouwerssport was wedergeboren. Voetballers kregen een icoonstatus vergelijkbaar met popsterren.

Ze werden bewonderd door de jeugd. De massamedia heeft hier sterk op ingespeeld. De spelers verdienden steeds meer geld. De outfits van de spelers kregen een moderne look. Spelers met een uitgesproken charisma werden idolen voor de jeugd en kregen hierdoor een hogere commerciële waarde. Voorbeelden hiervan zijn Johan Cruyff, Franz Beckenbauer en Pelé.¹⁸

Voetbal had eveneens een sterke invloed op de politiek. Door de wereldwijde samenwerking met Coca-Cola werd het voetbal sterk gecommmercialiseerd. Op het wereldkampioenschap werden extra plaatsen gecreëerd voor landen van Afrika en Azië. In de jaren 70 verkeerde Zuid-Amerika in een zeer moeilijke politieke situatie, vooral in Argentinië waar een militaire dictatuur heerste. De twijfel was groot of dit bijna onbestuurbaar land in staat zou zijn om het wereldkampioenschap van 1978 te organiseren.¹⁹

In Brazilië werd eveneens het voetbal gedomineerd door politiek. De ARENA, de partij van de militairen gebruikten de nationale ploeg om campagne te voeren. Trainers werden door het leger opgeleid. Spelregels veranderden jaarlijks. Zo ontstond de regel dat een winstmatch met meer dan twee doelpunten verschil beloond werd met een extra punt. Ook het aantal verkochte tickets van de thuiswedstrijd hadden een invloed op de rangschikking.²⁰

---

¹⁴ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 76.

¹⁵ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 87-88.

¹⁶ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 91.

¹⁷ GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoete meer, Klement/Pelckmans, 2012, p. 100.

¹⁸ GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 8-11.

¹⁹ GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 16-18.

²⁰ GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 17-18.

In Noord-Amerika zorgden het vertrekken van sterspelers uit Zuid-Amerika en Europa naar de USA voor een opflakking van het voetbal in Noord-Amerika. Dit was echter slechts van korte duur omdat deze sterspelers aan het eind van hun carrière waren.²¹

In Afrika ontwikkelde voetbal zich tot de populairste sport in de jaren 50 en 60. Het was een uitdrukking van de nationale bevrijding. De laatste Portugese kolonies werden onafhankelijk, enkele oorlogen en conflicten werden beëindigd. De Afrikaanse voetbalbond trad toe tot de FIFA, waarbij we bijgevolg konden spreken van georganiseerd voetbal. Vele postkoloniale presidenten eigenden zich het voetbal toe voor hun eigen gebruik. Dit misbruik leidde tot het vertrek van vele Afrikaanse spelers naar de Europese landen, zoals Frankrijk en België.²²

We mogen zeker niet het continent Azië vergeten, wanneer het over voetbal gaat in de jaren 70. Er namen slechts twee landen deel aan de wereldkampioenschappen. Israël kwalificeerde zich in 1970 en sloot later aan bij de Europese UEFA. Het geringe succes in Azië heeft drie hoofdredenen. Een eerste oorzaak is de aanwezigheid van de USA in de Stille Oceaan, waardoor sporten als honkbal en basketbal in Japan, Korea en China populair werden. Een tweede oorzaak kwam door de onrust in enkele landen, waardoor sport in het algemeen niet tot ontwikkeling is gekomen. De onrust in Vietnam, de culturele revolutie in China zorgde ervoor dat georganiseerde vrije tijd niet werd toegelaten. Van het organiseren van voetbal was hier geen sprake. Ten slotte, gezien Azië vooral bestaat uit gebieden met landbouw, als voornaamste industrie, kwam het georganiseerde voetbal niet van de grond. Er waren immers niet voldoende steden met zakenlui en een arbeidsklasse, zoals in Europa en Zuid-Amerika om dit te verwezenlijken.²³

Het sociologisch aspect van voetbal

Een uitspraak die vaak wordt gebruikt door kenners en liefhebbers van de sport is "voetbal is oorlog". Men kan niet ontkennen dat hier een zekere waarheid achter zit. De supporters vinden het niet belangrijk hoeveel doelpunten hun ploeg scoort. Het is het verschil tussen de prestatie van hun ploeg met dat van de tegenstander, wat hen interesseert. De drang om te winnen is groot voor de supporter.

De belangrijkste overeenkomst van sport met oorlog is agressie. In voetbal kunnen uitingen van gevoelens op een maatschappelijk aanvaardbare manier worden bevredigd. Tijdens een wedstrijd is het toegelaten om op een aanvaardbare manier te schreeuwen, te schelden, enz. Dit noemt men de veiligheidskleptheorie.²⁴

Door de verzwakking van het geloof zijn de kerken leeggelopen. De gemeenschap heeft hierdoor een belangrijk ontmoetingspunt verloren. Ook door de komst van de mediakanalen, heerst het gevoel dat men een deel is van een gemeenschap nog verder verzwakt. Voetbalwedstrijden en andere grote sportwedstrijden hebben dit echter overleefd. De samenbindende functie is niet enkel de sociale identificatie. Tevens kunnen jongeren in een voetbalwedstrijd hun gemeenschappelijk geloof in de ploeg uiten met vlaggen, liederen, kleding, enz.. De betekenis van religie voor het sociale leven

---

²¹ GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 18.

²² GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 18-19.

²³ GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2014, p. 19.

²⁴ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p. 17-18.

geeft een samenbindende, een morele en een zingevende functie aan het leven. Wanneer men ervan uitgaat dat de religie werd vervangen door voetbal of sport in het algemeen, kunnen we de samenhang terugvinden in deze sociale identificatie, het geloof in de ploeg met zijn vlaggen en liederen. De leden van een ploeg, vooral de kinderen worden binnen het verenigingsverband volgens het moraal van de vereniging gevormd. Dit is de morele, vormende functie. Door de zingeving van het leven krijgen sporters, supporters het besef dat het leven de moeite waard is. Zij leven voor hun ploeg. Door onderzoek naar de sociale functies van religie stelde men vast dat de vermindering van de maatschappelijke betekenis van religie niet heeft geleid tot de ontaarding van de samenleving en de achteruitgang van de kwaliteit van het leven. Hiervoor heeft men twee verklaringen. Enerzijds kan men besluiten dat religie geen rol speelt in de ontwikkeling en handhaving van zeden en gewoonten. Anderzijds kan men stellen dat er andere, compenserende verenigingen zijn ontstaan die deze maatschappelijke, sociale functies hebben overgenomen. In het onderzoek naar de sociale functies dient rekening te worden gehouden met het gedrag, dat niet altijd overeenstemt met de bijbehorende richtlijnen. Gedrag wordt niet uitsluitend door het moraal bepaald, maar ook door emoties, driften, sociale druk en politieke en economische belangen. Eveneens dient men rekening te houden met het moderniseringsproces. Het opkomen van het onderwijs, massamedia, consumentisme en andere uitingen nemen de sociale functies van religie over. De toenemende aandacht voor het lichamelijke welzijn en de opkomst van sport zijn eveneens onderdelen van het moderniseringsproces. De gezondheidsfunctie van sport heeft een grote maatschappelijke waarde.²⁵ Dit onderzoek focust zich enkel op wedstrijdsport, beoefend door verenigingen, nationale en internationale organisaties, die bovendien veel publiek aantrekken.

3. Tekens in het voetbal

Inleiding

Sport is vooral een uiting van een “gemeenschap”, die verbonden wordt met de ploeg waarvoor men supportert. Om deze sociale identificatie te bevorderen, worden visuele tekens gebruikt zoals vlaggen, truitjes, enz.²⁶

Reeds in de tijd van het oude Rome, tijdens het wagenrennen ziet men grote gelijkenissen met de hedendaagse sport. Net als in de moderne topsport, probeerden de teams rijke sponsors aan te trekken. Deze sponsors investeerden geld in de teams om een zo goed mogelijk team samen te stellen. Menners kwamen uit de lage klasse van de bevolking. Het waren meestal slaven. Ze deden hun uiterste best om de tegenstander te verslaan en werden hierdoor populair. Ze kregen net zoals nu geld als hun team kon winnen. Ze waren niet verplicht om voor altijd bij eenzelfde team te blijven. Ze konden opgekocht worden door een ander team, net zoals in de huidige topsport. Tijdens deze wagenrennen kwam het vaak tot gevechten en supportersgeweld.

De stadions waar deze wagenrennen plaatsvonden waren gigantisch grote circussen, waar duizenden mensen de wedstrijd konden bekijken. Het grootste en beroemdste

---

²⁵ STOKVIS, R., *lege kerken volle stadions*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2014, p 13-24.

²⁶ STOKVIS, R., *lege kerken volle stadions*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2014, p 14.

stadion van Rome was het Circus Maximus, waar meer dan 250 000 mensen een plaats konden vinden. Het circus was voor de keizers de uitgesproken plaats om gezien te worden en ze gebruikten deze wagenrennen om hun populariteit te vergroten.²⁷ De maatschappij is niet zoveel veranderd ten opzichte van de Romeinse tijd wat betreft de beleving van de sport en het vieren van een overwinning. Wel staat vast dat de sport nog verder is geëvolueerd en veel commerciëler is geworden ten opzichte van vroeger.

Clublogo's

Logo's zijn vooral een teken van loyaliteit en herkenning. Ze zijn een teken van een club. Vlaggen, wimpels, souvenirs en ander promotiemateriaal worden gedefinieerd door hun logo. Het logo is eveneens een belangrijk onderdeel van het shirt. Het logo wordt vaak geplaatst waar het hart ligt, als een teken van loyaliteit. Vaak gebruiken clubs hiervoor een dier, dat niet enkel voor de semiotische vereenzelviging zorgt, maar ook voor een mascotte en eveneens voor een bijnaam van de club. Er worden twee soorten dieren gebruikt. Een eerste groep zijn de wilde en agressieve dieren, die de kracht en de sterkte van de club uitstralen. Hierbij worden vaak ook wapens gebruikt. De tweede groep zijn de meer rustige dieren, die verwijzen naar de eigenschappen van de club of naar de streek van de club.²⁸

Figuur 1: Logo Arsenal.

Figuur 2: Logo Swansea City.

Kleding

De kleding van hun helden en/of ploeg zijn populair bij hun aanhangers. Sponsors spelen hier al sinds de jaren 50 op in. Spelers werden gekleed door kleding- en schoenfabrikanten om zo hun producten zoals jassen, hoeden, schoenen, sportkleding te promoten. In ruil hiervoor kregen de clubs financiële steun van deze bedrijven.

Het vroegste voorbeeld van dit soort sponsering is Matthews, voetballer van het jaar in 1948 in Engeland. Hij tekende een contract met een bedrijf dat voetbalschoenen maakte. Naast advertentie in kranten en magazines, werd van hem verwacht dat hij verscheen in

---

²⁷ HILL, D., *Rome een wereldrijk uit oude dagen*, Verenigde Koninkrijk, Parragon Books, 2012, p. 138-139.

²⁸ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 207-210.

publiek om de schoenen te promoten. Tijdens de wereldcup in 1950 zag Matthews de vaardigheid met de bal van de Braziliaanse voetvalploeg. Zij droegen lichtere voetbalschoenen waardoor hun spel technisch meer mogelijkheden gaf. Door het toedoen van Matthews werd de traditioneel zware schoen vervangen door een moderne lichte Engelse voetbalschoen.²⁹

Met de opkomst van de internationale Europese competities (Europa cup 1, Europa cup 2) werd de Engelse kledingsindustrie ook verspreid op het Europese vasteland. Een voorbeeld hiervan is de club Manchester. Het was de eerste ploeg die deelnam aan deze cup in 1955-1956. Zij droegen de zogenaamde Mambo hoed. Sindsdien werd deze hoed eveneens in Parijs gemaakt en in de rest van West-Europa verkocht. Dit verhoogde de verkoop voor de Engelse fabrikanten enorm.

De reclamevoering via spelers en clubs breidde zich nog verder uit door de invoering van het transfer systeem. In de jaren 60 en 70 kregen voetballers de vrijheid om zelf te beslissen over hun loon en bij welke club zij wilde spelen. Dit zorgde ervoor dat de supporter niet altijd een ploeg volgde. Sommige supporters volgden eerder hun favoriete speler, bij de club waar hij op dat moment speelde. Voetbalclubs en spelers blijven tot op heden publiciteit maken voor de kleding- en schoenindustrie en hebben hier elk hun voordeel uitgehaald. De kleding- en schoenindustrie liggen aan de basis van het sponsorschap van de moderne sport.³⁰

Door deze verandering van sponsoring werd de kleding toegankelijker voor de supporter waardoor deze zich beter kon vereenzelvigen met de spelers en wat nog belangrijker is dat supporters achter hun ploeg konden staan. Dit vergrootte de "stamvorming" in het voetbal". Voetbalkleding heeft te maken met een soort stamvorming en wordt gecreëerd door het hele gebeuren. Net zoals je in stammen, legioenen, enz. kan terugvinden, hebben clubs eveneens een uniform, dat een functie heeft tegenover hun tegenstander. Het design van het shirt heeft eigenlijk drie standaardfuncties. Een eerste is het 'opvallen' en is dus puur functioneel. De supporters herkennen hun ploeg en spelers op het groene veld. Ten tweede is het heel belangrijk dat zij duidelijk verschillen van hun tegenstander. Dit is enerzijds heel functioneel. Anderzijds biedt dit ook de mogelijkheid om de supporters als een eenheid achter hun ploeg te zetten, tegenover de tegenstander. Tot slot worden de kleuren van een ploeg, net zoals in de natuur gekozen om signalen te geven. Combinaties zoals zwart wit (stinkdier) en geel zwart (wesp) worden geassocieerd met gevaar. Kleuren zoals rood zijn een symbool van bloed of moed..³¹

Vlaggen

Tijdens revoluties of oorlogen werden vlaggen als aankondiging van een overwinning gebruikt.³²

Het is dus geen wonder dat deze vaak gebruikt worden bij grote manifestaties. De vlag wordt bij een overwinning heel belangrijk. Men kan letterlijk spreken over sociale

---

²⁹ BAILEY, A., 'The Clothing and footwear Industries and Professional Football Clubs in England, 1950-1975', *Costume*, 46(2012)2, p 186.

³⁰ BAILEY, A., 'The Clothing and footwear Industries and Professional Football Clubs in England, 1950-1975', *Costume*, 46(2012)2, p 189-194.

³¹ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 199- 206.

³² WAGNER, D., *De vlaggen van de wereld*, België, Deltas, p 4.

oorlogsvoering. De vlag heeft een grote geschiedenis in oorlogen. De eerste vlaggen werden in het oude Egypte gebruikt om militaire eenheden aan te duiden.³³

Men kan dus bij supporters spreken van een soort leger achter de sporters en hun club. De vlaggen in het voetbal bestaan meestal uit de clubkleuren met eventueel daarop het logo. Er zijn echter ook vlaggen die een symbolische functie krijgen. Zo gebruikt de ploeg St-Pauli een piratenvlag. Dit heeft twee redenen. Een eerste reden heeft te maken met de ligging. St-Pauli is een ploeg uit de streek van Hamburg en ligt aan een haven. Tevens had de ploeg een "rebels" imago tegenover de ultra rechtse houding die het voetbal in Duitsland had tijdens de jaren 80. St-Pauli was gekend als de eerste

Figuur 3: Piratenvlag St. Pauli, 2010.

ploeg, die zich tegen het ultra rechts-extremisme heeft verzet.³⁴

Figuur 4: St. Pauli ultra linkse fans.

Buiten de vlag zelf zit er veel betekenis in het zwaaien van die vlaggen. Dit is een van de best verspreide rituelen in het voetbal, hoewel dit voor de meeste landen beperkt blijft tot alleen de hele belangrijke wedstrijden. De vlag kan op verschillende mogelijkheden gepresenteerd worden in het stadion. Deze kunnen rusten op de hekken van de arena, het wordt gedragen als cape of er wordt op de klassieke manier mee gezwaaid.³⁵

Figuur 6: Foto met vlag als cape, Pixshark, 2014.

Figuur 5: foto vlaggen, Bayern München, FIFA 2014.

³³ WAGNER, D., *De vlaggen van de wereld*, België, Deltas, p 4.

³⁴ WIKIPEDIA (2015) 'FC St. Pauli' (WWW). Wikipedia: [http://nl.wikipedia.org/wiki/FC St. Pauli](http://nl.wikipedia.org/wiki/FC_St._Pauli) (17/04/2015)

³⁵ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 256.

Mascottes

in Afrikaanse landen worden dieren vaak gebruikt als mascotte, omdat ze dicht met de natuur verbonden zijn. Sommige dieren, die veel voorkomen in de omgeving krijgen meer aandacht dan andere dieren. Zo komen de slang en de kameleon vaker voor in verhalen dan bijvoorbeeld de haas of de schildpad.³⁶

Het gebruik van mascottes is bijgevolg niet het eerste voorbeeld dat gebruikt werd voor de belichaming van iets magisch. De mascotte wordt gebruikt als een symbool van geluk. Je kan stellen dat de mascotte van een ploeg kan vergeleken worden met een totem. Het is als het ware de totem van de ploeg. Het is opvallend dat voor vele ploegen een teddybeer wordt gebruikt als mascotte. Het verhaal dat hier achter schuilt is dat vele jonge supportertjes of de kinderen van supporters hun teddybeer meenamen naar een wedstrijd. Wanneer hun ploeg gewonnen had, werd hun teddybeer gezien als een geluksbrenger, die zorgde voor de overwinning.³⁷

Dit toont duidelijk aan dat supporters gevoelig zijn voor bijgeloof.

Figuur 7: Benin Bronze Leopards, Afrikaanse kunst.

Rituelen

Naast het dragen van de visuele tekens wordt er in de sport voor heel wat show gezorgd. Het toejuichen van een ploeg en clubliederen tonen dat de supporters het eens zijn met hun ploeg. Het is opvallend dat de rituelen eerder afhankelijk zijn van het land of continent, dan van de ploeg zelf. Zo zijn de zogenaamde Confettiregens, het overdreven vertoon van slingers en confetti iets typisch voor de Zuid-Amerikaanse voetbalploegen. Fanfares, dassenvertoon, het synchroon tonen van clubsjaals, dat gepaard gaat met gezang komt vooral voor in de Engelse competitie. Het synchro-klappen is een Engelse uitvinding. Het heeft een ritmisch patroon, alle fans doen mee en de handen worden boven het hoofd gehouden. Het verschilt totaal van het gewoon applaudisseren.³⁸

---

³⁶ DE KEYSER, J., *Oude Mythologie*, China, Knack, 2008, pg 116.

³⁷ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 290-292.

³⁸ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 252-261.

'The Mexican Wave' is één van de bekendste rituelen van deze tijd. In een bomvol stadion zie je de wave rechts van je naderen. Wanneer deze tot bij je komt, sta je plots recht, steek je de armen in de lucht en maak je een geluid. De wave werd vooral bekend tijdens het WK in Mexico.³⁹

Tifo's

De eerste tifo's zijn naar alle waarschijnlijkheid in Italië ontstaan. Tifo's zijn grote schouwspelen die bedoeld zijn om de sfeer te bepalen en om de tegenstander te intimideren. Elke supporterskern probeert zijn tegenstanders te overtreffen.⁴⁰

Tifo's zijn vooral bedoeld om de strijd op het veld te versterken en de rivaliteit tussen de twee ploegen te verhogen. De opvallendste tifo van de afgelopen tijd is de uitgelopen intimidatie van Standard tijdens de wedstrijd tegen Anderlecht. Hier werd een spandoek getoond met een beeld van een onthoofde tegenspeler, die vroeger voor Standard speelde.⁴¹

Figuur 8: Foto van tifo tijdens de wedstrijd Standard-Anderlecht, VRT, 2015.

Dit is een voorbeeld van directe intimidatie. In de meeste gevallen gaat het eerder over de grootsheid van de "performance", dan over een directe aanval op speler of ploeg. Tifo's hebben vaak pop-culturele invloeden. Zo worden vaak beelden van films en tv-series gebruikt. Deze komen dikwijls uit horror- en actiefilms, om een verbale, gewelddadige boodschap weer te geven.

---

³⁹ ROHRER, F. (2010) 'Who invented the Mexican Wave?' (WWW). BBC News Magazine: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8742454.stm> (12/05/2015)

⁴⁰ WIKIPEDIA (2006) 'Tifo' (WWW). Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Tifo> (27/03/2015)

⁴¹ HET NIEUWSBLAD (2015) 'Standard choqueert met 'onthoofding' Defour' (www). Het Nieuwsblad: http://www.nieuwsblad.be/sportwereld/cnt/dmf20150125_01492383 (17/05/2015)

Liederen

Liederen worden altijd door de hele supportersgroep gezongen, of toch zeker door de meest hechte aanhang van de club. Deze liederen hebben een grote impact op de supporter. Zo bestaat in Engeland en Ierland het fenomeen dat men op veel begrafenissen clubliederen wil afspelen. Dit toont aan hoe belangrijk de club is voor supporters en welke emotionele impact dit heeft. Wat opvalt, is dat clubliederen in de moderne tijd niet meer “verplicht” zijn om een uniek lied van de ploeg te zijn. Tegenwoordig worden niet enkel de liedjes van de club zelf gezongen. Er worden zelfs liederen overgenomen van andere ploegen. Een voorbeeld hiervan is dat club Brugge het lied ‘Seven Nation Army van White Stripes afspelde toen zij tegen AS Roma speelden. Sindsdien werd dit lied verder verspreid over heel Italië.⁴²

De liederen zijn waarschijnlijk ontstaan in Engeland tijdens de Victoriaanse tijd. Zij werden begeleid door dirigent en orkest. Sinds de jaren vijftig zijn er grote veranderingen gekomen en werden clubliederen meer en meer een onderdeel van de fans zelf. In Zuid-Amerika gebruiken de supporters heuse trommen en trompetten in het stadion. Zij zorgen zelf voor de muziek. Het publiek klapt enthousiast mee met de muziek, zodat het enthousiasme in het stadion werd vergroot.⁴³

4. Voetbal en kunst

Inleiding

Als we spreken van voetbal in de kunst, betreft het vaak een verering, of toch op zijn minst een uiting van een persoonlijke bewondering voor de sport. Naast de traditionele kunsten wordt Fan art vaak gezien als ‘kitch’. Fan art wordt naast de sport vaak ook gebruikt in fictie, populaire media zoals video games, films, enz.⁴⁴

Deze kunst heeft niet de bedoeling om beschouwd te worden als meesterwerken in de kunst, maar eerder als een manier van eerbetoon aan de speler en/of club. Daar tegenover worden de laatste jaren vaak meme’s gebruikt. Dit wordt vaak gebruikt als middel om via internet de draak te steken met de tegenstand of om kritiek te uiten naar deze ploeg. Meme’s spelen direct in op gebeurtenissen die onlangs zijn gebeurd. Vaak maakt men gebruik

Figuur 9: Memes: El saque de Casillas, 2015.

⁴² DELVAUX, J. (2013) ‘Jan Delvaux over voetballiedereren’, Vier, de kruidfabriek: <http://www.vier.be/dekruidfabriek/videos/jan-delvaux-over-voetballiedereren/33892> 05/04/2015

⁴³ DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, p 304.

⁴⁴ WIKIPEDIA (2015) ‘Fan Art’(WWW). Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Fan_art (10/05/2015)

van het verleden van de tegenstander, net voor een belangrijke wedstrijd om zo de supporters van de rivaal op te juttten. Meme's behoren niet tot de hogere kunsten, maar zijn wel aanwezig. Een andere traditie is die van het vereeuwigen van helden of heldendaden. Zo staat er voor het Deepdale stadion "The splash" van Peter Hodgkinson. Dit is een standbeeld/fontein, geïnspireerd op een foto die in 1956 beschouwd werd als de sportfoto van het jaar in Engeland. Op deze foto zien we een speler, met name Sir Tom Finney een sliding uitvoeren tijdens de wedstrijd Chelsea-Preston North End.⁴⁵

Figuur 10: Foto Tom Finney: Splash, XX, 1991.

Figuur 11: The Splash, Peter Hodgkinson, 2004.

Een ander voorbeeld van het vereeuwigen van een moment is nu te vinden in Arab museum of modern art in Qatar. Daar staat een standbeeld van de legendarische kopstoot die Zinedine Zidane uitdeelde tijdens de WK-finale in 2006. Dit standbeeld werd gemaakt door Adel Abdessemed.⁴⁶

Het zijn niet alleen de aparte unieke momenten waar aandacht aan wordt besteedt. Er wordt voornamelijk aandacht besteed aan de speler zelf, degene die in bepaalde periode boven de anderen uitsteekt, die uitzonderlijk speelde. Het gaat dan om spelers die de geschiedenis van het voetbal haalden, spelers waar we nu nog steeds over praten. Thierry Henry is hier een voorbeeld van. Hij was de 'all time' top scorer van Arsenal en kreeg daarom een standbeeld voor het stadion van Arsenal. Een ander voorbeeld is Billy Wright die de eerste Britse speler was die 100 interlands heeft gespeeld. Naast spelers, zijn er ook coaches die vereeuwigd werden in het brons. Voorbeelden hiervan Sir Alex Ferguson, Herbert Chapman en Stan Cullis.⁴⁷

⁴⁵ FULLER, G. (2014) '16 works of soccer art' (WWW). Artnetnews: https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email (30/04/2015)

⁴⁶ KLARK, K. (2014) 'The Most Important Soccer Statues Worldwide' (WWW). COMPLEX: <http://www.complex.com/style/2014/06/the-most-important-soccer-statues-worldwide/> (01/05/2015)

⁴⁷ KLARK, K. (2014) 'The Most Important Soccer Statues Worldwide' (WWW). COMPLEX: <http://www.complex.com/style/2014/06/the-most-important-soccer-statues-worldwide/> (01/05/2015)

Aan deze namen hoor je al dat dit vaak voorkomt in het Verenigd Koninkrijk en meer specifiek in Engeland. Dit komt waarschijnlijk door de grote voetbalcultuur die daar heerst.

Verering van de sporter via beeld is niet nieuw. Zo is het geweten dat in de tijd van de Romeinen de helden met een soort grafitti op de muren van het Colosseum werden afgebeeld.⁴⁸

Dit is vergelijkbaar met wat nu gebeurt in stadions en zelfs op andere openbare plaatsen.

Een andere kunstenaar die we hier kunnen vermelden is Nicolas de Staël. In de jaren vijftig liet hij zich inspireren door de vriendschappelijke voetbalwedstrijd tussen Frankrijk en Zweden, gespeeld in het Parc des Princes. Dit was de allereerste match die met kunstlicht werd gespeeld, omdat hij 's avonds plaatsvond. Nicolas was in het stadion naar deze match gaan kijken en hij vond het zo'n unieke ervaring, dat hij dit op doek probeerde vast te leggen. Het resultaat hiervan was een reeks van 15-tal schetsen, "Les Grands Footballeurs". Daarna maakte hij ook nog een andere reeks, "Le Parc des Princes".⁴⁹ Tijdens de wedstrijd bestudeerde en analyseerde hij vooral de beweging van de speler. Hij schildert de spelers in abstracte stijl met hoekige vormen in heldere kleuren.⁵⁰

Figuur 12: Les Grands Footballeurs, Nicolas de Staël, 1952.

---

⁴⁸ DI BIASE, V. (2015) '5 secret passages and places of underground Rome' (WWW). Rome private guides: <http://www.romeprivateguides.com/5-secret-passages-places-underground-rome/> (03/05/2015)

⁴⁹ LE FOOTICHISTE (s.d.) 'Les Grands Footballeurs de Nicolas de Staël' (WWW). Le Footichiste: <https://footichiste.wordpress.com/2012/07/06/les-grands-footballeurs-de-nicolas-de-stael/> (03/05/2015)

⁵⁰ VAN DEN ABEELE, L. (2003) 'Nicolas de Staël' (WWW). De Witte Raaf: <http://www.dewitteraaf.be/artikel/detail/nl/2657> (03/05/2015)

Voetbal in kunst

Voetbal als inhoud

Voor de tentoonstelling 'crossing the field' liet men zich inspireren door een van de meest iconische voetbalwedstrijden ooit. Het gaat over de kerstwedstrijd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze wedstrijd zorgde voor een moment van verzoening en ontspanning tijdens de tijd van oorlog. Dit uniek vreedzaam moment was de inspiratie voor deze tentoonstelling. Hier is het duidelijk wat het belang oproep. Voetbal is passie, niet meer en ook niet minder. Als een persoon deze passie niet deelt, aanvaardt hij het culturele aspect van de sport niet.⁵¹

Voetbal wordt een deel van de supporter en diens leven. Een voorbeeld hiervan is de kunstenaar, Yrsa Roca Fannberg die pas interesse kreeg in voetbal, nadat ze een shirt van haar overleden vader ontving. Het was een shirt van Barcelona en deze gebeurtenis op zich zorgde ervoor dat zij ook supporter werd van FC Barcelona. Sterker nog, ze kreeg in de club dezelfde rol als haar vader.⁵² Uit dit voorbeeld zien we duidelijk dat spelers een voorbeeldfunctie hebben.

Figuur 13: Blood of a lonely soldier, Yrsa Roca Fannberg, 2008.

Spelers worden helden. Zodra ze eenmaal het gras hebben betreden in het stadion zijn ze verantwoordelijk, niet alleen voor hun medespelers, coach en algemeen directeur van de ploeg, maar eveneens voor elke fan die achter de club staat.

Het hele gebeuren van sport kan een inspiratiebron zijn voor kunstenaars.

In de sport worden spelers vaak gezien als helden, ze krijgen een bepaalde status. Dit zien we onder andere in het videowerk rond de grote voetbalheld, Zinédine Zidane. Deze

---

⁵¹ JOURNAAL 1 (2014) ' "Crossing the Field" over voetbal als bindmiddel' (WWW). De Redactie:

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/journaal/2.36970>
(20/04/2015)

⁵² FANNBERG, Y.R., (s.d.) 'Yrsa Roca Fannberg, Arist Statement' (WWW). Yrsa Roca Fannberg: http://www.yrsarocafannberg.net/about_artiststatement.html (20/04/2015)

film is een samenwerking tussen Douglas Gordon en Philippe Parreno en brengt Zinédine Zidane naar de filmzalen. De film gaat enkel over deze ene man. De thema's van deze film reiken echter wel verder. Zo worden beroemdheid, toeschouwerscultuur en de collaboratieve manier van kunst in beeld gebracht. Niettegenstaande dat de film echt volledig en alleen over Zidane gaat, hebben we, na het zien van deze film meer vragen dan antwoorden over deze hoofdrolspeler. Door het weglaten van een commentaarstem en herhalingen in slow motion, zet de film zich af tegen de typische voetbalmatch. Dit zijn twee aspecten die we als toeschouwer van een voetbalwedstrijd verwachten. Zidane staat erom bekend een meester te zijn in het begrijpen van het totale overzicht van het spel. In de film krijgen we dit overzicht net niet te zien. In plaats daarvan wil de film ons de emoties en psychologie achter het spel en de hoofdrolspeler laten zien. In tegenstelling tot andere biografische films, is het in deze film mogelijk om een soort 'relatie' aan te gaan met het hoofdpersonage. Binnen deze 'relatie' halen we Zidane uit zijn status als beroemdheid en binden we ons enkel met zijn gedrag als 'menselijk individu'.⁵³

Figuur 14: Zidane: un portrait du XXIème siècle, Philippe Parreno, 2013.

Vanwege de grote heldenstatus die voetballers kregen van iets dat toch behoorde tot de lagere cultuur, werd dit thema vaak opgenomen in de postmodernistische kunst. Michael Browne maakte een soort renaissanceschilderijen van grote voetbalploegen. Hij maakte een soort godentaferreel van hen.⁵⁴

Een ander voorbeeld is Peter Edwards die weliswaar op een minder bombastische manier te werk gaat dan Browne, met zijn portretten de status van de voetballer evenwel bevestigt. Hij heeft onder andere Ryan Giggs en Bobby Charlton geschilderd.⁵⁵

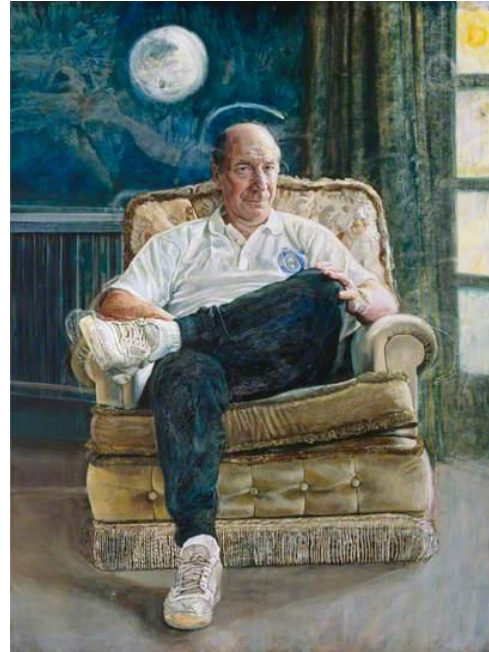
⁵³ MOLON, D., 'Reality Football', *Art Review*, 4(2006)5.

⁵⁴ BRITTON, P. (2013) 'Fergie's dream team: Artist Michael Browne paints the town red' (WWW). Manchester Evening News: <http://www.manchestereveningnews.co.uk/sport/football/football-news/artist-michael-brown-paints-image-1212468> (13/05/2015)

⁵⁵ FULLER, G. (2014) '16 works of soccer art' (WWW). Artnetnews: https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email (30/04/2015)

Figuur 16: The art of the game, Michael Browne, 1997.

Figuur 15: Bobby Charlton, Peter Edwards, 1991.

Een ander voorbeeld is de reeks *“match of the day”* van Jimmy Kets. In tegenstelling tot het voorbeeld van Zidane zijn nu de ogen gericht op de supporter zelf. In deze reeks ziet men foto's en een video van twee fans van Manchester United, die naar een thuiswedstrijd gaan kijken. In de video wordt duidelijk wat er allemaal gebeurt als een 'diehard' supporter naar een match gaat kijken⁵⁶.

Ook het spel zelf kan de inhoud van een kunstwerk zijn. Tijdens het kunstfestival in Praag (2011) werden een aantal kunstenaars het veld op gestuurd. Deze performances werden gedaan om reactie uit te lokken bij het publiek. De wedstrijd werd zo een concept van voetbal waarin de regels zouden verdwijnen. Het doel was om te kijken hoe

Figuur 17: Foto Kunstfestival Praag, Het laatste Nieuws, 2011.

⁵⁶ KETS, J. (2014) ' Match of the day – In de marge' (WWW). Jimmy Kets: <https://jimmykets.wordpress.com/2011/05/29/match-of-the-day-in-de-marge/> (20/04/2014)

de spelers en supporters daarop zouden reageren.⁵⁷

Paul Pfeiffer werd geboren in 1966 te Honolulu en is opgegroeid in de Filipijnen en de US. Hij is beeldhouwer, fotograaf en videokunstenaar.⁵⁸ Hij is een kunstenaar die sculpturen maakt van sportstadions zoals het Sydneystadion in 2008, het Londens Wembley stadion in 2009 en het Panathinaiko in Athene⁵⁹.

Tijdens het WK 2014 in Brazilië maakte Paul Pfeiffer 'Jeruzalem'. Dit is een digitale bewerking van de beelden van de 'Fifa World Cup' finale tussen Engeland en Duitsland in 1966. Deze wedstrijd werd live uitgezonden. Naar schatting hebben 400 miljoen mensen deze wedstrijd bekeken op een zwart-wit TV. Paul Pfeiffer creëerde een digitaal speelveld waar spelers verschijnen en verdwijnen of in mekaar smelten, om daarna te vervagen als schimmen⁶⁰. Het geluid van enthousiast juichende en zingende supporters wordt vermengd met het geluid van pratende spelers, zoemende bijen, muziek van John Cage, de stem van Harold Wilson, enz.. Dit werk is een weerspiegeling van de afstand tussen het nu en het herinnerd verleden.⁶¹

Figuur 18: Jeruzalem, Paul Pfeiffer, 2014.

Hij heeft zijn eerste solotentoonstelling

gehad in het Museum of Contemporary Art and Design in Azië waar hij zowel zijn oudere als nieuwe werken tentoonstelde⁶².

Voetbal als vorm

Naast het inhoudelijke is voetbal vooral iets wat vormelijk interessant kan zijn. Naast de visuele tekens, besproken in het vorige hoofdstuk is de wedstrijd als gebeurtenis zelf vervuld van vormelijke elementen, zoals het veld, de bal, reclameborden enz..

Vele kunstenaars geven aan deze sportieve elementen een andere betekenis. Niels Vaes ziet het sportmerk Le Coq Sportif niet enkel als een merk maar hij linkt het ook aan de Waalse haan⁶³.

---

⁵⁷ REDACTIE (2011) 'Voetbal en naakte kunst hand in hand op veld Bohemian' (WWW). Het Laatste Nieuws: <http://www.hln.be/hln/nl/950/Buitenlands-Voetbal/article/detail/1338245/2011/10/24/Voetbal-en-naakte-kunst-hand-in-hand-op-veld-Bohemians.dhtml> (21/04/2015)

⁵⁸ WIKIPEDIA (2015) 'Paul Pfeiffer' (WWW). Wikipedia/ http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Pfeiffer_%28artist%29 (24/04/2015)

⁵⁹ MCAD (2014) 'Vitruvian figure' (WWW). MCAD: <http://www.mcadmanila.org.ph/upcomingexhibition/> (24/04/2015)

⁶⁰ ARTANGEL (2014) 'Paul Pfeiffer: Jerusalem' (WWW). Artangel: http://www.artangel.org.uk/projects/2014/jerusalem/about_the_project/jerusalem (24/04/2015)

⁶¹ ARTANGEL (2014) 'Paul Pfeiffer Jerusalem' (WWW). e-flux: <http://www.e-flux.com/announcements/paul-pfeiffer%E2%80%99s-jerusalem-presented-with-the-space/> (24/04/2015)

⁶² MCAD (2014) 'Vitruvian figure' (WWW). MCAD: <http://www.mcadmanila.org.ph/upcomingexhibition/> (24/04/2015)

Futuristen hadden een sterke interesse voor de sport. Dit komt door de dynamiek dat het voetbal met zich meebrengt. De futuristen zijn dol op beweging en snelheid. Deze elementen zijn terug te vinden in het voetbal. Een van de belangrijkste futuristen, Umberto Boccioni was hierin geen uitzondering in.⁶⁴ Boccioni trachtte vooral beweging en geluid uit te beelden.⁶⁵ In 1913 schilderde hij 'Dynamism of a soccer player'. In die tijd werd hij geïnspireerd door het kubisme. Door de speler vanuit verschillende invalshoeken te schilderen wordt het werk heel dynamisch. 'Dynamism of a soccer player' is niet enkel een schilderij van een voetballer, maar eveneens een voorstelling van de energie die uitgaat van deze speler. Hierdoor verbreekt hij de afstand tussen het lichaam en het lichaam in beweging.⁶⁶

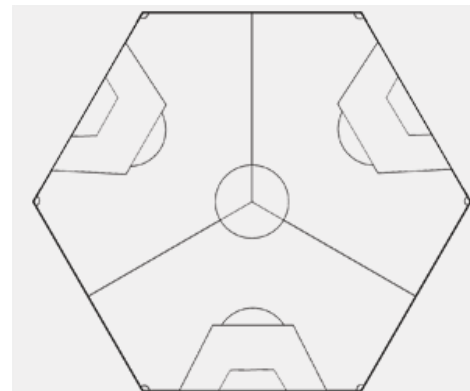

Figuur 19: Dynamiek van een voetballer, Umberto Boccione, 1913.

Asger Jorn, een kunstschilder en filosoof heeft een andere vorm van voetbal bedacht. Hier wordt het spel niet door twee maar door drie ploegen gespeeld. Het spel heeft maar drie regels. Een eerste regel zegt dat er drie ploegen tegelijkertijd op het veld moeten staan. Het winnende team is dat team met de minste doelpunten. Tot slot dient de bal rond te zijn. zijn.⁶⁷

'Asger Jorn wilde de tegenstelling van oost-west dialectiek verbeteren daarom ging hij van een duale naar een tertiair systeem. De derde kracht zou op die manier een rotationele verschuiving van allianties inhouden om zo de spanningen te neutraliseren.' (May Gareth, 2014)⁶⁸

Om zijn verklaring te duiden suggereerde hij om een voetbalwedstrijd in te beelden met drie

Figuur 20: 3sided football, Asger Jorn, 1960.

⁶³ LOMME, F. (2010) 'Niels Vaes' (WWW). Z33: <http://www.z33.be/kunstenaars/niels-vaes> (30/04/2015)

⁶⁴ FULLER, G. (2014) '16 works of soccer art' (WWW). Artnetnews: https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email (30/04/2015)

⁶⁵ KUNSTBUS (s.d.) 'Umberto Boccioni' (WWW). Kunstbus: <http://www.kunstbus.nl/kunst/umberto+boccioni.html> (30/04/2015)

⁶⁶ COLOR, VISION & ART (s.d.) 'Futurists' Forms of Dynamic Movement' (WWW). Webexhibits: <http://www.webexhibits.org/colorart/futurism.html> (30/04/2015)

⁶⁷ GARETH, M. (2014) 'Three-sided football: it's a game of three third' (WWW). The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/10788598/Three-sided-football-its-a-game-of-three-thirds.html> (30/04/2015)

⁶⁸ GARETH, M. (2014) 'Three-sided football: it's a game of three third' (WWW). The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/10788598/Three-sided-football-its-a-game-of-three-thirds.html> (30/04/2015)

ploegen in plaats van twee. Hij heeft het spel nooit gespeeld en het idee werd genegeerd⁶⁹

Dit was een van de eerste voorbeelden waarin voetbal als metafoor gebruikt werd voor iets hogers. Hier is het de wedstrijd zelf die aan de basis ligt van deze metafoor.

Toen de populariteit voor de sport begon te groeien speelden kunstenaars hier ook meer op in. Een van voorbeelden van pop art is het werk van Andy Warhol. Hij maakte foto's en zeefdrukken van Pelé. Naast Pelé maakte hij ook een reeks van polaroid foto's van onder ander Jack Nicklaus (golfer), Chris Evert (tennisster) en Mohammed Ali (bokser). Toen hij deze reeks maakte zei hij "*the sport stars of today aer the movie stars of yesterday.*" (Andy Warhol,)⁷⁰

Deze uitspraak zegt veel over het popgehalte dat de sport heeft gekregen in de jaren 70. Pop art speelde hier heel hard op in.

Figuur 21: Pelé, Andy Warhol, 1978.

Andere sporten in de kunst

Natuurlijk is voetbal niet de enige sport die zijn weg gevonden heeft in de kunst. Elke sport kent zijn cultuur en nog belangrijker zijn eigen helden. Buiten het voetbal zijn eveneens het boksen en basketbal populaire thema's in de kunst.

---

⁶⁹ GARETH, M. (2014) 'Three-sided football: it's a game of three third' (WWW). The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/10788598/Three-sided-football-its-a-game-of-three-thirds.html> (30/04/2015)

⁷⁰ DAVIES, L. (2010) 'He shoots, he scores' (WWW). The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/culture/art/3652967/He-shoots-he-scores.html> (30/04/2015)

De Amerikaanse schilder Thomas Eakins was gefascineerd door roeiers, zwemmers, worstelaars en bokkers. Hij heeft een groot aantal werken met roeien als onderwerp gemaakt. Dit waren zowel aquarellen als olie op canvas. Het meest beroemde is het werk "Max Schmitt in a Single Scull" (1871; ook bekend als "The Champion Single Sculling").

Figuur 22: The Champion Single Sculls, Thomas Eakins, 1871.

Zowel het onderwerp als zijn stijl vielen in de kijker. Een dagelijks gebeuren zoals sport als onderwerp kiezen voor een kunstwerk, had een schokkerend effect op de conventionele kunstcritici van die tijd. Op het schilderij 'Wrestlers' (1899) zien we twee atletische, bijna naakte mannen. Dit benadrukt zijn interesse in het menselijk lichaam.⁷¹

Figuur 23: Wrestlers, Thomas Eakins, 1899.

---

⁷¹ WIKIPEDIA (2015) 'Thomas Eakins'(WWW). Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Eakins (10/05/2015)

George Bellows was een lid van de groep kunstenaars uit New York die in de eerste jaren van vorige eeuw bekend werden als "The Eight". Deze Amerikaanse kunstenaar werd vooral bekend door een serie schilderijen van amateur bokswedstrijden. Deze zijn gekarakteriseerd door een donkere achtergrond. De beweeglijkheid van de menselijke figuren wordt vooral bekomen door de ruwe penseelstreken in felle kleuren. Hierdoor krijgen deze werken een groot dynamisme.⁷²

Figuur 24: *Both Members of This Club*, George Bellows, 1909.

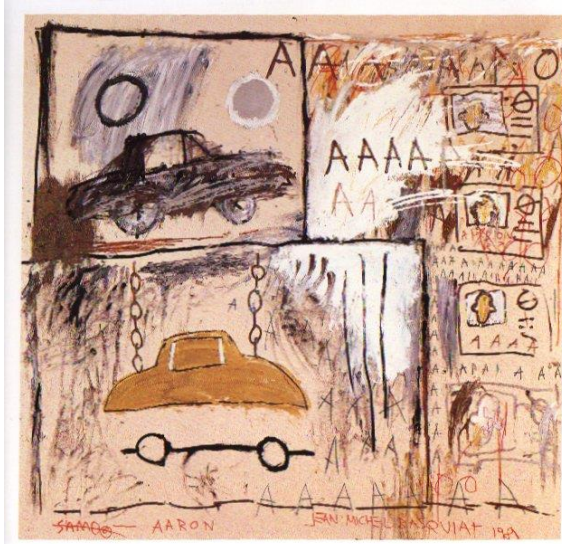
De kunstenaar Jean-Michel Basquiat vermeldde de namen van zwarte Amerikaanse sporthelden, zoals bijvoorbeeld de honkballers Henk Aaron en Jackie Robinson op zijn schilderijen samen met een kroon. Het was een soort eerbetoon aan deze sporters. Hiermee wilde hij het racisme aanklagen. Basquiat gebruikt zijn kunstwerken als een statement. Hij wil bepaalde mistoestanden, vooral racisme aanklagen. In het werk "St. Joe Louis Surrounded by Snakes, (1982)" wordt een bokser afgebeeld die uitrust tussen twee rondes. De krans met prikkeldraad boven zijn hoofd, de grijnzende trainer en manager achter zich laten zien hoe deze laatsten hem later zullen ruïneren.⁷³

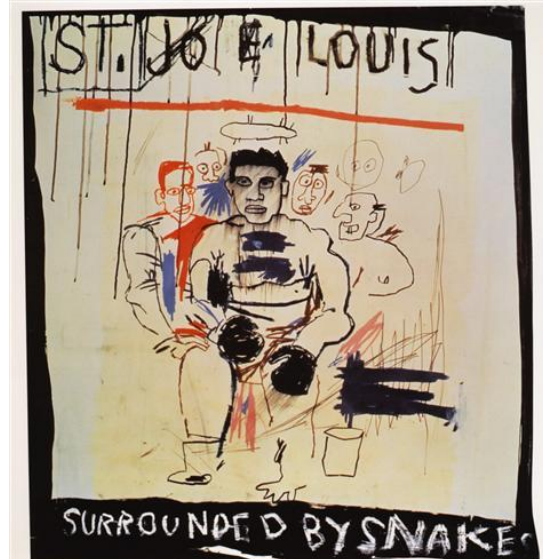
⁷² WIKIPEDIA (2015) 'George Bellow' (WWW). WIKIPEDIA:
https://en.wikipedia.org/wiki/George_Bellows (13/05/2015)

⁷³ EMMERLING, L., *Jean-Michel Basquiat 1960-1988, De explosieve kracht van de straat*, Köhl, Taschen, 2003, p. 19-23.

Figuur 25: Cadillac Moon, Jean-Michel Basquiat, 1981.

Figuur 26: St. Joe Louis Surrounded by Snakes, Jean-Michel Basquiat, 1982.

De Installatie van Jeff Koons's 'Equilibrium' op de tentoonstelling in het International With Monument, New York, 1985, bevatte drie werken. Het eerste was een reeks van ingekaderde posters, advertenties van Nike sportkleding. De tweede waren een aantal bronzen objecten die te maken hadden met activiteiten in en onder water, zoals 'aqualung' (zuurstoffles), 'LifeJacket' (snorkelvest) en 'lifeboat' (reddingsboot). Tot slot stelde hij een reeks van zes glazbakken, aquariums op een zwarte metalen frame tentoon. De tanks waren vol of halfgevuld met water. Afhankelijk van de grootte van deze tanken bevatten zij één, twee of drie ballen. 'One Ball Total Equilibrium Tank', 'Two ball Total Equilibrium Tank', en 'One ball 50/50 Tank'. In de halfvolle tank dreven de ballen perfect half in het water en half uit het water.⁷⁴

Figuur 27: Tank: Three Ball Total Equilibrium, Jeff Koons, 1985

Koons noemde de tanken '*De ultieme maat van het zijn* (Michael Archer, 2011)⁷⁵. Het onbereikbare van de sociologische bestaanswaarden aangeboden door de Nike-posters, staan in contrast met het voorbijgaande evenwicht van het ultieme bestaan. De

⁷⁴ ARCHER, A., *Jeff Koons, One Ball Total Equilibrium Tank*, Londen, Afterall, 2011, p5.

⁷⁵ ARCHER, A., *Jeff Koons, One Ball Total Equilibrium Tank*, Londen, Afterall, 2011, p7.

boodschap van de posters berust op de Amerikaanse droom: Wanneer je hard werkt kun je alles bereiken wat je wil bereiken.⁷⁶

‘Het zijn de wetten van de fysica en niet magie of geloof dat de bal in deze positie laat zweven. Wij zelf leven tussen actief en onzeker bestaan: Er zijn geen verliezers.’ (Michael Archer, 2011)⁷⁷ p24

In het begin van de jaren 2000 werd Sam Dillemans aangetrokken door de bokssport. Het was in die periode dat hij begon te slaan op een boksbal in zijn atelier. Hij ging zelfs in clubverband boksen. De bekende oud-bokser Freddy De Kerpel werd zijn trainer.

Hij vindt zijn eigen schilderijen niet realistisch. Soms zijn ze gebaseerd op foto's uit de gespecialiseerde sportpers, maar meestal komen zijn werken voort uit zijn eigen fantasie. Door zijn eigen boks-ervaring weet hij zeer goed hoe een lichaam reageert op een slag van de tegenstander. Later evolueert zijn werk naar een stijl waar zijn werken smeüiger worden. Dikke klodders verf maken de schilderijen dynamischer.

De meest recente werken waar de bokkers als onderwerp werden gekozen zijn zeer abstract. De kampende figuren zijn niet meer te herkennen. Het zijn vegen, gekleurde vlekken. Volgens Dillemans komt hij tot een eindpunt. *‘Na het abstracte komt er niets meer’* zegt hijzelf. Voor hem is dit het sein dat hij de “boksperiode” in zijn werk moet afsluiten.⁷⁸

Figuur 28: Oscar De La Hoya-Trinidad, Sam Dillemans, 2003-2006.

Ana Soler is een Spaanse beeldende kunstenaar die met verschillende objecten werkt. In 2011 maakte zij voor haar project ‘Causa Efecto’ een installatie met 2000 tennisballen. Deze ballen zijn zodanig opgehangen, dat de toeschouwer de illusie krijgt dat de ballen in beweging zijn, tegen de muur botsen en terugkaatsen.⁷⁹

⁷⁶ ARCHER, A., *Jeff Koons, One Ball Total Equilibrium Tank*, Londen, Afterall, 2011, p9.

⁷⁷ ARCHER, A., *Jeff Koons, One Ball Total Equilibrium Tank*, Londen, Afterall, 2011, p24

⁷⁸JANSEN, Y. (2009) ‘De bokkers van Sam Dillemans’ (WWW). De Redactie:

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/cultuur%2Ben%2Bmedia/kunsten/2.5100/1.609720> (13/05/2015)

⁷⁹ FROOT (s.d.) ‘2000 tennisballen maken uniek kunstwerk’ (WWW). FROOT/
<http://www.froot.nl/posttype/froot/video/2-000-tennisballen-maken-uniek-kunstwerk/> (13/05/2015)

Figuur 29: Causa efecto, Ana Soler, 2012.

5. Mijn interpretatie van voetbal

Voetbal is voor mij de supporter. Het supportersleven van deze persoon is meer dan een hobby. Diegene waarvoor hij supportert is meer dan iemand waar hij naar opkijkt. Er ontstaat een hele cultus rond zijn ploeg. Het gaat om het erbij horen tot de maatschappij, die voetbal noemt. Het voetbal is gekoppeld aan tekens. Mijn interesse ligt vooral bij deze tekens. Wat betekenen deze voor de supporter en hoe werkt de club met deze tekens emotioneel in op de fan. Hier zit het verschil bij de andere kunstenaars die zich meer bezig houden met de heldenstatus van de sporter. Ik ben eerder bezig met een onderzoek naar de supporters. Dit omdat zij geheel in een eigen wereld leven met eigen wetten in de daarvoor voorziene omstandigheden, zoals de wedstrijden, viering van bekens EK, WK enz.. De echte fan zal altijd trouw blijven aan een club in welke omstandigheden dan ook. Verraad aan het “club logo” is heiligschennis. Het logo, de kleuren het gebeuren speelt zo emotioneel in op hem, dat zij daardoor worden ‘gebrainwast’. Voetbal is zo groot geworden, dat het zowel economisch als politiek invloed heeft op de landen en zelfs de volledige continenten. Zo zijn er in 2013 betogingen geweest voor het WK in Brazilië. Het geld werd in het WK gestoken in plaats van het te investeren in ziekenhuizen of het onderwijs.⁸⁰ Niettemin is het WK in Brazilië één van de hoogtepunten gebleken in elk land, inclusief Brazilië zelf. Zo ziet men hoe belangrijk voetbal beschouwd wordt. Een deel van mijn vraagstelling is waarom het

---

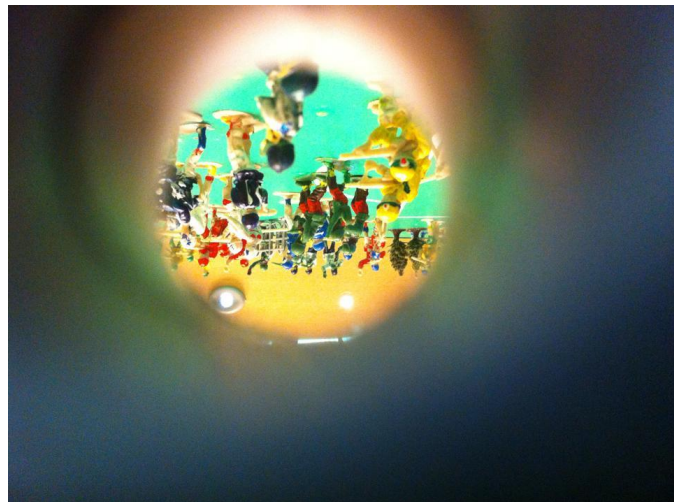
⁸⁰ FIERS, D. (2013) ‘Betoging tegen WK draait uit op rellen in Rio’ (WWW). De Redactie: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/1.1657005> (18/04/2015)

belang van het voetbal zo diep kan geworteld zitten, dat wij onze moraal verliezen. Als supporter betrap ik mezelf tijdens het kijken naar een wedstrijd erop dat ik mij opeens afvraag wat ik er zo boeiend aan vind. Waarom is het zo belangrijk dat mijn ploeg wint? Ik heb ontdekt dat het in kleine dingen zit zoals het juichen bij een goal, de gezangen die worden gevoerd of het gepraat achteraf. Een wedstrijd zelf begint steeds meer gebruikt te worden als een middel om andere dingen in gang te zetten. Het is een middel waar men zich kan in uitleven en om bij de maatschappij te horen. Zonder het spel behoor je niet tot die groep van fans. Wat belangrijker is dan het behoren tot die supportersgroep, is volgens mij het beleven en het bijwonen van de momenten. Het erbij willen zijn tijdens de topmomenten van je ploeg. Fans willen niets anders dan stoefen bij de anderen dat hun ploeg kampioen is, champions league wint en zo meer. Deze drang kan men sterk voelen in het supportereren.

It's just a game, 2014

'It's just a game' is een installatie, die de sociale verbondenheid dat een WK kan geven toont. België is hier een zeer goed voorbeeld van. Buiten het WK beschouwt een Vlaming zich in het algemeen meer een Vlaming dan Belg, tenzij we nog eens mee mogen doen aan een wereldkampioenschap of Europees kampioenschap. Op dat moment worden we weer 'Belg' en zijn de rode duivels weer de Belgische trots. Door de overdreven aandacht die zulke evenementen krijgen, worden dingen die 'echt' van belang en noodzakelijk zijn vergeten.

Figuur 30: It's just a game, Jonas Nelissen, 2014.

King in two worlds, 2014

De positie van de speler op het veld kan verschillend zijn wanneer hij in clubverband of een interland wedstrijd speelt. Dit verschil kan door middel van een transfer alleen maar groter worden. Nu kan een speler in een ander land een ploeg vertegenwoordigen en voor zijn land een interland spelen. Deze wisselingen hebben ook een invloed op hun fans. eenmaal de positie veranderd kan deze speler van een vriend, een vijand worden.

Figuur 31: King in two worlds, Jonas Nelissen, 2014.

The army, 2014

The army is een schilderij van supporters tijdens een wedstrijd. Men krijgt eerder de indruk dat het een betoging is. Zij worden de krijgers van een spel waaraan ze niet eens deelnemen. Buiten 'de titel' van een kampioenschap wordt er niets veroverd. Niemand wordt er beter van, behalve de spelers en de ploeg zelf. Toch wordt elke overwinning gezien als hun overwinning. Zij zien het als hun taak om de titel binnen te halen. Het werkt bijna net zoals een betoging. Ze roepen voor een doelpunt, in de hoop dat ze gehoord worden, zonder er rekening mee te houden dat er ook een tegenstander is.

Figuur 32: The army, Jonas Nelissen, 2014.

Are you entertainment?!, 2014

De titel van dit schilderij slaat terug op de film 'Gladiator', meer specifiek naar de scene waar het hoofdpersonage aan het publiek vraagt "Are you entertained " letterlijk vertaald 'Vermaken jullie zich' In deze scene maakt hij duidelijk dat hij zich inzet om het publiek te vermaken. Hij is een soort van joker die ingezet wordt door de club en sponsors. Met de titel van mijn werk wil ik dit in vraag stellen. Ik vraag me af of voetballers alleen spelen omdat ze moeten spelen, net als in 'Gladiator'. Gaat het voor hen enkel om ons, de supporters een goede tijd te bezorgen? Of is het net dat hij speelt uit liefde voor zijn club. Ik wil de supporter confronteren met het feit dat de kans groot is dat hij bij zijn club speelt eerder voor het geld dan voor de liefde voor zijn club.

Figuur 33: Are you entertainment?!, Jonas Nelissen, 2014.

Homematch, 2014

De video, Homematch gaat over het kijken naar de voetbalwedstrijd. Hierin heb ik gespeeld met cliché's en vervormingen. Ik heb hier helemaal geen rekening gehouden met de gekende clichés van een voetbalwedstrijd. Integendeel zelfs, ik heb de grote, boerse pint bier vervangen door het elegante glas wijn. Het is in dit glas wijn dat ik de wedstrijd laat zien. Je ziet niet de wedstrijd zelf, maar een reflectie ervan. Dit gaat terug

naar hoe de supporter de wedstrijd meemaakt. Hier wil ik mee zeggen dat hij de wedstrijd niet ziet hoe het werkelijk gebeurt, maar hoe hij wil dat het gebeurt. De favoriete ploeg is altijd de verdiende winnaar. Daarbij maakt het niet uit of hij wel degelijk wint of niet. De andere ploeg en de scheidsrechter zijn altijd in fout bij tegenslag. Als zijn ploeg verliest, is dit steeds onverdiend. Wanneer ze echter winnen, is dit niet meer dan normaal.

Figuur 34: Homematch, Jonas Nelissen, 2014.

The clubcolours project, 2015

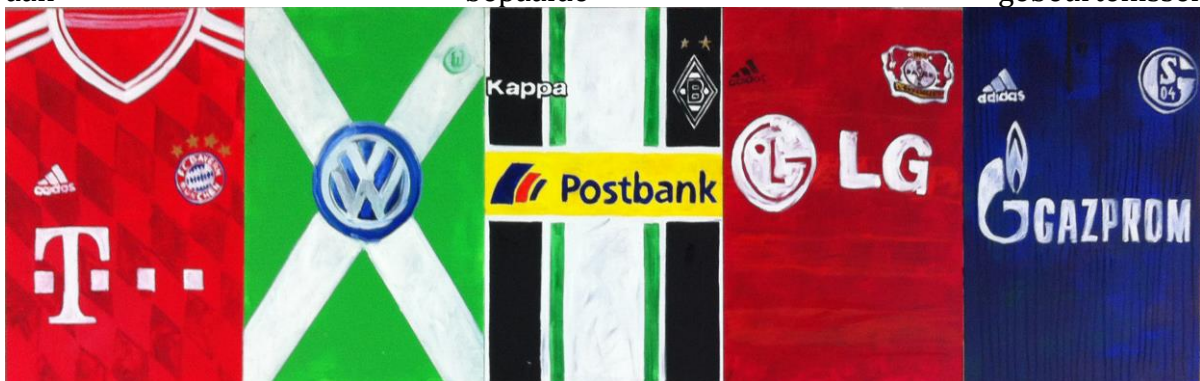
Ik heb het belang van clubkleuren en clubkleding voor de club reeds besproken. Het is echter niet zo dat elke club een unieke kleurencombinatie heeft. In mijn project 'The clubcolours project', dat bestaat uit 25 doeken van 30x40 cm wil ik de supporter confronteren. Wanneer een supporter van een bepaalde club naar dit werk kijkt, zal hij waarschijnlijk betekenissen toekennen aan de verschillende kleurencombinaties. Hij zal de kleuren van zijn ploeg als positief beschouwen en die van de directe tegenstanders als negatief ervaren. Daarnaast wil ik aantonen dat deze kleurencombinaties een direct herkenningspunt zijn voor deze persoon. Het gaat zelfs zo ver dat niet alleen echte voetbalfanaten deze betekenissen toekennen. Mensen die niet of slechts af en toe naar voetbal kijken zullen ook een club toekennen aan deze combinaties. Hierbij zal het meestal gaan om een land dat wordt toegekend aan de kleuren, al dan niet de nationale ploeg van dit land. Dit toont aan hoe krachtig tekens op de supporter inwerken. Hij elimineert direct alle andere ploegen met deze combinatie. Hij geeft ook direct de betekenis door aan zijn ploeg. De andere kleuren zal hij waarschijnlijk eerder bekijken als directe concurrenten.

Figuur 35: The club colour project, Jonas Nelissen, 2015.

Bringing back these memories, 2015

Met deze reeks van schilderijen heb ik willen uitbeelden hoeveel semiotische tekens er zijn en hoe deze het effect van emotie oproepen. Doordat de meeste ploegen regelmatig veranderen van ontwerp van het shirt, geven ze meer de mogelijkheid om zich te linken aan bepaalde gebeurtenissen.

Figuur 36: Bring back those memories, Jonas Nelissen, 2015.

Sunday afternoon, 2015

Sunday afternoon toont op een abstracte wijze het beeld van een voetbalwedstrijd. Deze video bestaat uit drie beeldschermen waarvan de persoon in het midden degene is die de wedstrijd volgt op de klassieke manier, in de zetel met een pak friet voor zijn neus. In dit beeld zien we dat hij een aantal rituelen heeft uitgevoerd, zoals het ophangen van een sjaal, het dragen van de T-shirt zijn club. Op de andere beelden zien we dan zogezegd de wedstrijd maar het draait niet enkel om wat er op het veld gebeurt. Het gaat echter ook om wat er langs het veld gebeurt. In dit abstracte beeld wil ik vertellen hoe de supporter zich in de arena gedraagt. Rituelen zoals het versieren met vlaggen, het Bengaals vuur worden duidelijk belicht. Het is verder ook een knipoog naar het vandalisme door de hooligans.

Figuur 37: Sundry afternoon, Jonas Nelissen, 2015.

The battle of Brazil, 2015

The battle of Brazil is een poging om de beleving te schetsen van een soort veldslag. Het moet de overwinning vereeuwigen net zoals bijvoorbeeld 'de vrijheid leidt het volk' van Delacroix. Het schilderij toont de grote overwinning van Duitsland tegen het gastland Brazilië. Het is bijgevolg een soort triomfschilderij. Hiermee wil ik het belang van voetbal illustreren. Ik heb gekozen om het publiek te schilderen omdat tijdens die wedstrijd de huilende supporters van Brazilië constant in beeld werden gebracht en er geen aandacht werd gegeven aan de Duitse supporters. Het was precies een soort propaganda dat in beeld werd gebracht tijdens die wedstrijd. Het leek alsof het wrede Duitsland het arme maar toch populaire Brazilië letterlijk kapot had gemaakt. De overwinning van Duitsland was precies volgens die beelden iets negatiefs voor iedereen en dus niet alleen voor de Brazilianen. Dit is de reden waarom ik de triomf van de wedstrijd wilde schetsen, die op dat moment niet naar voren werd gebracht.

Figuur 38: The battle of Brazil, Jonas Nelissen, 2015

6. Besluit

Mijn scriptie is een vergelijkende studie van voetbal in de maatschappij met voetbal in de kunst.

Eerst en vooral is me erg opgevallen dat voetbal meer voorkomt in de kunst dan ik op voorhand verwacht had. In mijn onderzoek ben ik veel kunstenaars en kunstwerken tegengekomen die rond het thema sport, en meer specifiek voetbal werken. Voetbal kan een perfect middel zijn om dingen duidelijk te maken. Tevens is het voor veel kunstenaars ook interessant om het voetbal op zich te bestuderen, dit vanwege de beleving, de helden statussen van de spelers en het maatschappelijk effect van het voetbal. Wat me echter het meeste opviel, is dat het niet alleen de kunstenaars zijn die voetbal als inspiratiebron gebruiken. Het gebeurt ook dat de voetbalwereld de kunstenaars gebruikt om bepaalde doelen te realiseren. Een voorbeeld hiervan zijn de standbeelden van sterspelers die voor stadions worden geplaatst.

We kunnen zelfs zeggen dat de kunst in verband met voetbal het maatschappelijke mee bepaald. Dus de kunst laat zich niet alleen inspireren door het voetbal maar is ook verantwoordelijk voor de beeldvorming van voetbal.

Door dit onderzoek ben ik te weten gekomen dat de nadruk in onze maatschappij vooral ligt op de supporter. Dit is omdat deze rekening moet houden met de wetten. Voetbal is een gebeurtenis van het volk en niet per se van de spelers zelf. De spelers worden eerder gezien als het centrum waar rond het spel zich vestigt. We kunnen zelfs spreken van stammenvorming en hier horen bepaalde tekens en rituelen bij. In de kunst ligt de nadruk eerder op de spelers, die worden afgebeeld als helden en een hoge status krijgen. Zij vormen daar niet alleen het centrum waar rond gebouwd wordt. Ze zijn waar het allemaal om draait. Het is echter wel zo dat we enkele uitzonderingen op deze regel niet mogen uitsluiten. Zo zijn er de kunstenaars die vooral bezig zijn met het vormelijke aspect van voetbal.

In mijn eigen kunst probeer ik ook een uitzondering op deze regel te zijn. Ik wil mijn focus niet leggen op de spelers als helden. Ik vind het interessanter om te kijken vanuit het oogpunt van de supporter en de semiotiek achter voetbal.

Is de wereld van het voetbal een uiterst gestructureerde wereld? Elk symbool, elk ritueel en elk teken is niet zo maar ontstaan. Deze tekens ontstaan uit de regels van het voetbal. Ik bedoel hier dan niet de spelregels, maar wel de wetten van het gehele gebeuren dat voetbal heet.

7. Bronnen

Boeken

- ARCHER, A., *Jeff Koons, One Ball Total Equilibrium Tank*, Londen, Afterall, 2011, 105 p.
- DE KEYSER, J., *Oude Mythologie*, China, Knack, 2008, 181 p.
- DESMOND, M., *Spel om de bal*, Amsterdam/brussel, Uitgeversmaatschappij Elsevier, 1982, 120 p.
- EMMERLING, L., *Jean-Michel Basquiat 1960-1988, De explosieve kracht van de straat*, Köhl, Taschen, 2003, 96 p.
- GESSMANN, M., *De filosofie van het voetbal*, Zoetemeer, Klement/Pelckmans, 2014, 173 p.
- GOLDEN, R., *The beautiful game*, Köhln, Taschen, 2012, 300 p.
- GUMBRECHT, H., *Lof van de sport*, Amsterdam, De arbeiderspers, 2005, 192 p.
- HILL, D., *Rome een wereldrijk uit oude dagen*, Verenigde Koninkrijk, Parragon Books, 2012, 256p.
- STOKVIS, R. -, *lege kerken volle stadions*, Amsterdam, Amsterdam University Press 2014, 220 p.
- WAGNER, D., *De vlaggen van de wereld*, België, Deltas, 119 p.

Tijdschriftartikels

- BAILEY, A., 'The Clothing and footwear Industries and Professional Football Clubs in England, 1950-1975', *Costume*, 46(2012)2, 180-196, DOI:10.1179/0590887612Z.0000000008.
- BOMMELJE, b., 'Een kwestie van beschaving', *Filosofie Magazine*, (1994), p. 31-33.
- ESKENS, E., BRANDSMA, B., 'Meesters en slaven. Het is feodaal', *Filosofie Magazine*, 4 (1994), p. 24-26.
- MOLON, D., 'Reality Football', *Art Review*, 4(2006)5.
- VAN DE WERKEN, J., 'De sfeer van verdwazing, vervoering, verbroedering', *Filosofie Magazine*, 6(2006), p. 10-11.
- VORSTENBOSCH, J., Romario en de chaostheorie, *Filosofie Magazine*, 4 (1994), p. 29-30.

Internet

- ARTANGEL (2014) ' Paul Pfeiffer: Jerusalem' (WWW). Artangel: http://www.artangel.org.uk/projects/2014/jerusalem/about_the_project/jerusalem (24/04/2015)
- ARTANGEL (2014) 'Paul Pfeiffer Jerusalem' (WWW). e-flux: <http://www.e-flux.com/announcements/paul-pfeiffer%E2%80%99s-jerusalem-presented-with-the-space/> (24/04/2015)
- COLOR, VISION & ART (s.d.) 'Futurists' Forms of Dynamic Movement' (WWW). Webexhibits: <http://www.webexhibits.org/colorart/futurism.html> (30/04/2015)
- DAVIES, L. (2010) 'He shoots, he scores' (WWW). The Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/culture/art/3652967/He-shoots-he-scores.html> (30/04/2015)

DELVAUX, J. (2013) 'Jan Delvaux over voetballiederen', Vier, de kruidfabriek: <http://www.vier.be/dekruitfabriek/videos/jan-delvaux-over-voetballiederen/33892> 05/04/2015

DI BIASE, V. (2015) '5 secret passages and places of underground Rome' (WWW). Rome private guides: <http://www.romeprivateguides.com/5-secret-passages-places-underground-rome/> (03/05/2015)

FANNBERG, Y.R., (s.d.) 'Yrsa Roca Fannberg, Arist Statement' (WWW). Yrsa Roca Fannberg: http://www.yrsarocafannberg.net/about_artiststatement.html (20/04/2015)

FIERS, D. (2013) 'Betoging tegen WK draait uit op rellen in Rio' (WWW). De Redactie: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/buitenland/1.1657005> (18/04/2015)

FROOT (s.d.) '2000 tennisballen maken uniek kunstwerk' (WWW). FROOT/ <http://www.froot.nl/posttype/froot/video/2-000-tennisballen-maken-uniek-kunstwerk/> (13/05/2015)

FULLER, G. (2014) '16 works of soccer art' (WWW). Artnetnews: https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email (30/04/2015)

GARETH, M. (2014) 'Three-sided football: it's a game of three third' (WWW). The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/10788598/Three-sided-football-its-a-game-of-three-thirds.html> (30/04/2015)

GARETH, M. (2014) 'Three-sided football: it's a game of three third' (WWW). The Telegraph: <http://www.telegraph.co.uk/men/active/10788598/Three-sided-football-its-a-game-of-three-thirds.html> (30/04/2015)

GESSMANN, M. (2014) 'Voetbal aan het eind van de postmoderniteit' (WWW). Filoblog: <http://www.filoblog.nl/author/gessmann/> (10/05/2015)

HET NIEUWSBLAD (2015) 'Standard choqueert met 'onthoofding' Defour' (www). Het Nieuwsblad: http://www.nieuwsblad.be/sportwereld/cnt/dmf20150125_01492383 (17/05/2015)

JANSEN, Y. (2009) 'De boksers van Sam Dillemans' (WWW). De Redactie: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/cultuur%2Ben%2Bmedia/kunsten/2.5100/1.609720> (13/05/2015)

JOURNAAL 1 (2014) ' "Crossing the Field" over voetbal als bindmiddel' (WWW). De Redactie: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/journaal/2.36970> (20/04/2015)

KETS, J. (2014) ' Match of the day – In de marge' (WWW). Jimmy Kets: <https://jimmykets.wordpress.com/2011/05/29/match-of-the-day-in-de-marge/> (20/04/2014)

KLARK, K. (2014) 'The Most Important Soccer Statues Worldwide' (WWW) COMPLEX: <http://www.complex.com/style/2014/06/the-most-important-soccer-statues-worldwide/> (01/05/2015)

KUNSTBUS (s.d.) 'Umberto Boccioni' (WWW). Kunstbus: <http://www.kunstbus.nl/kunst/umberto-boccioni.html> (30/04/2015)

LE FOOTICHISTE (s.d.) 'Les Grands Footballeurs de Nicolas de Staël ' (WWW). Le Footichiste: <https://footichiste.wordpress.com/2012/07/06/les-grands-footballeurs-de-nicolas-de-stael/> (03/05/2015)

LOMME, F. (2010) 'Niels Vaes' (WWW). Z33: <http://www.z33.be/kunstenaars/niels-vaes> (30/04/2015)

MCAD (2014) 'Vitruvian figure' (WWW). MCAD:
<http://www.mcadmanila.org.ph/upcomingexhibition/> (24/04/2015)

REDACTIE (2011) 'Voetbal en naakte kunst hand in hand op veld Bohemian' (WWW).
 Het Laatste Nieuws: <http://www.hln.be/hln/nl/950/Buitenlands-Voetbal/article/detail/1338245/2011/10/24/Voetbal-en-naakte-kunst-hand-in-hand-op-veld-Bohemians.dhtml> (21/04/2015)

VAN DEN ABEELE, L. (2003) 'Nicolas de Staël' (WWW). De Witte Raaf:
<http://www.dewitteraaf.be/artikel/detail/nl/2657> (03/05/2015)

WIKIPEDIA (2006) 'Tifo' (WWW). Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Tifo>
 (27/03/2015)

WIKIPEDIA (2015) 'George Bellow' (WWW). WIKIPEDIA:
https://en.wikipedia.org/wiki/George_Bellows (13/05/2015)

WIKIPEDIA (2015) ' Paul Pfeiffer' (WWW). Wikipedia/
http://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Pfeiffer_%28artist%29 (24/04/2015)

WIKIPEDIA (2015) 'Fan Art'(WWW). Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Fan_art
 (10/05/2015)

WIKIPEDIA (2015) 'FC St. Pauli' (WWW). Wikipedia:
http://nl.wikipedia.org/wiki/FC_St._Pauli (17/04/2015)

WIKIPEDIA (2015) 'Thomas Eakins'(WWW). Wikipedia:
http://en.wikipedia.org/wiki/Thomas_Eakins (10/05/2015)

Bronnen van afbeeldingen

Figuur 1: Logo Arsenal
<http://www.voetballogos.nl/engeland.html>

Figuur 2: Logo Swansea city
<http://www.voetballogos.nl/engeland.html>

Figuur 3: Piratenvlag St. Pauli, 2010.
<http://www.fifa.com/world-match-centre/nationalleagues/nationalleague=germany-bundesliga-200000019/news/newsid/130/018/3/index.html>

Figuur 4: St. Paul ultra linkse fans.
<http://www.thecelticwiki.com/page/St+Pauli+FC>

Figuur 5 : Foto vlaggen, Bayern München, FIFA 2014.
<http://www.sportskeeda.com/football/5-best-fifa-14-bundesliga-teams>

Figuur 6 : Foto met vlag als cape, Pixshark, 2014.
<http://pixshark.com/german-football-fans-2014.htm>

Figuur7: Benin Bronze Leopards, Afrikaanse kunst.
<http://www.barakatgallery.com/Auction/ItemImgs/ACF8B3.jpg>

Figuur 8: Foto van tifo tijdens de wedstrijd Standard-Anderlecht, VRT, 2015
http://sporza.be/cm/sporza/voetbal/Jupiler_Pro_League/1.2223758

Figuur 9: Memes: El saque de Casillas, 2015.
<https://twitter.com/FutboolFlchajes/status/598610751360802816/photo/1>

Figuur 10: Foto Tom Finney: Splash , XX, 1956.
<http://swick.co.uk/index.php/2012/11/10-iconic-sports-photos/>

- Figuur 11: The Splash, Peter Hodgkinson, 2004.
<http://www.fifa.com/world-match-centre/nationalleagues/nationalleague=germany-bundesliga-2000000019/news/newsid/130/018/3/index.html>
- Figuur 12: Les Grands Footballeurs, Nicolas de Staël, 1952.
<https://footichiste.wordpress.com/2012/07/06/les-grands-footballeurs-de-nicolas-de-stael/>
- Figuur 13: Blood of a lonely soldier, Yrsa Roca Fannberg, 2008.
<http://www.yrsarocafannberg.net/watercolours.html>
- Figuur 14: Zidane: un portrait du XXIème siècle, Philippe Parreno, 2013.
<http://fadwebsite.com/2013/10/30/artpics-philippe-parreno-transforms-the-palais-de-tokyo-into-an-artwork/>
- Figuur 15: Bobby Charlton, Peter Edwards, 1991.
https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email
- Figuur 16 : The art of the game, Michale Browne, 1997.
https://news.artnet.com/art-world/16-works-of-soccer-art-29740?utm_campaign=artnetnews&utm_source=060714daily&utm_medium=email
- Figuur 17: Foto Kunstfestival Praag, Het Laatste Nieuws, 2011.
<http://www.hln.be/hln/nl/950/Buitenlands-Voetbal/article/detail/1338245/2011/10/24/Voetbal-en-naakte-kunst-hand-in-hand-op-veld-Bohemians.dhtml>
- Figuur 18: Jerusalem, Paul pfeiffer, 2014.
<http://www.apollo-magazine.com/deconstructing-jerusalem-paul-pfeiffer-revisits-1966-world-cup-final/>
- Figuur 19: Dynamiek van een voetballer, Umberto Boccione, 1913.
<http://intern.strabrecht.nl/sectie/ckv/09/FuturismeSchilder/CKV-f0003.htm>
- Figuur 20: 3sided football, Asger Jorn, 1960.
<http://www.philosophyfootballfc.org.uk/3sided.php>
- Figuur 21: Pelé, Andy Warhol, 1978
http://www.bbc.co.uk/portuguese/cultura/2009/09/090912_wahrolroubadog.shtml
- Figuur 22: The Champion Single Sculls (Max Schmitt in a single schull), Thomas Eakins, 1871
<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/34.92>
- Figuur 23: Wrestlers, Thomas Eakins, 1899.
<http://explorepahistory.com/displayimage.php?imgId=1-2-34>
- Figuur 24: Both Members of This Club, George Bellows, 1909.
<https://stojclovece.wordpress.com/2012/01/24/george-bellows-paintings-of-boxers/>
- Figuur 25: Cadillac Moon, Jean-Michel Basquiat, 1981.
<http://www.artitude.eu/agenda/13-basel-celebrates-the-genius-of-basquiat-on-the-fiftieth-anniversary-of-the-birth>
- Figuur 26: St. Joe Louis surrounded by Snakes, Jean-Michel Basquiat, 1982.
<http://www.wikiart.org/en/jean-michel-basquiat/st-joe-louis-surrounded-snake>
- Figuur 27: Three Ball Total Equilibrium Tank, Jeff Koons, 1985.
http://www.catholiclane.com/of-art-and-trouserred-apes/t06991_9_1-2/

Figuur 28: Oscar De La Hoya-Trinidad, Sam Dillemans, 2003-2006.

<http://www.sam-dillemans.com/paintings/paintings7/paintings7-4.htm>

Figuur 29: Causa Efecto, Ana Soler, 2012.

<http://collabcubed.com/2012/03/02/ana-soler-causa-efecto/>